

Yöneticinin Hazine Dairesi: İtibar Yönetimi
Selim-Nâmeler Ekseninde İtibar Yönetimine Bakış

Manager's Treasury: Reputation Management
Reputation Management in the Axis of Selim-Nâme

Prof.Dr. Şahin Karasar¹ - Dr. Öğr. Üyesi Meltem Çiçek²

Başvuru Tarihi: 07.01.2019

Kabul Tarihi: 13.09.2019

Öz

Halkla İlişkiler faaliyetlerinin bel kemiği olan itibar yönetimi, “güven” üzerine tesis ettiği saygınlık sayesinde marka değerini arttıran unsurların başında gelmektedir. İtibar yönetimi çatısı altında şekillenen bu çalışma, edebiyat eseri aracılığıyla Osmanlı Döneminde Halkla İlişkilerin varlığına dikkat çekmeyi ve Selim-Nâme türünde yazılan eserlerin bir Halkla İlişkiler aracı olarak da değerlendirilebileceğini ortaya koymayı amaçlar. Edebiyat eseriyle, tarihi olaylar hakkında bilgi vermek, itibarı yönetmek için sıklıkla tercih edilen bir yoldur. Yöneticilerin icraatlarının paylaşıldığı; Orhun Yazıtları ve bunun gibi birçok eserde bu izler görülür. Çalışmada; bu noktadan hareketle Yavuz Sultan Selim döneminde yazılan Selim-Nâme’ler, Sultan Selim’in yönetim becerileri ekseninde itibar yönetimi bağlamında yorumlanmıştır. Örnekleme yer alan Selim-Nâmede; I.Selim’in şehzadelik günleri, yöneticilik özellikleri, tahta çıkışı, savaşları ve zaferleri ayrıntılı olarak anlatılarak kamuoyu, dönem hakkında bilgilendirilmiş; olayların neden ve sonuç ilişkileri ortaya konulmuştur. Tüm bunlar, Selim-Nâmeler’in itibar yönetimi ekseninde adı konulmamış bir Halkla İlişkiler çalışması gerçekleştirdiğini düşündürmektedir. Çalışmada; Celal-zâde Mustafa tarafından kaleme alınan Selim-Nâme incelenerek eser, Machiavelli’nin Prens eserinde yer alan yöneticilik özellikleri noktasında betimleme yöntemiyle yorumlanmıştır. Disiplinler arası bir yaklaşımla Selim-Nâme’ler üzerine daha önce benzer bir çalışma yapılmadığından araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İtibar yönetimi, Halkla İlişkiler, Yavuz Sultan Selim, Selim-Nâme

¹ Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi, sahinkarasar@maltepe.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5381-5383

² Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi, meltemcicek@maltepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1072-7820

Abstract

Reputation management, which is the backbone of the activities of Public Relations, is one of the factors that increase the brand value by the prestige built on trust. This study, which is shaped under the name of reputation management, aims to draw attention to the existence of public relations in the Ottoman period through the literature and to reveal that the works written in the form of Selim-Nâme can also be evaluated as a public relations tool. Giving information about historical events with literary work is a frequently preferred way of reputation management. These traces are seen in many works such as Orhun Yazıtları where the executives actions are shared. In this study, Selim-Nâme written in the period of Yavuz Sultan Selim was interpreted in the context of reputation management in the direction of Sultan Selim's management skills. In Selim-Nâme which is taken as sample; prince days of Selim I, management features, throne, wars and victories were explained in detail, the public was informed about the period; the cause and effect of the events were revealed. All this suggests that Selim-Nâme carried out an unnamed public relations study. In the study; Selim-Nâme, written by Celal-zâde Mustafa, has been examined and interpreted by the method of depiction of Machiavelli's managerial characteristics in the Prince's work. It is thought that the research will contribute to the literature since there is no similar study on Selim-Nâme with an interdisciplinary approach.

Keywords: Reputation management, Public Relations, Yavuz Sultan Selim, Selim-Nâme

Giriş

Yöneticilerin icraatlarının anlatıldığı edebî eserler, edebiyatımızın ilk yazılı eseri olan Göktürk Kitabelerinden başlayarak günümüze kadar uzanan geniş bir yelpazede, kitle iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda disiplinler arası cepheden bakıldığında edebiyat, Halkla İlişkiler açısından da ayrı bir önem taşır zira edebiyat eseri aracılığıyla itibar yönetimi gerçekleştirilir. Dolayısıyla bugün olduğu gibi tarihi dönemlerde de yöneticilerin icraatları ve yöneticilik özelliklerine dair bilgilerin kamuoyuyla paylaşıldığı birçok eserde de bu çalışmada ele alınan Selim-Nâme türünde olduğu gibi adı konulmamış bir Halkla İlişkiler çalışması sergilendiği düşünülmektedir.

Osmanlı Döneminin ünlü tarihçilerinden Âşık Paşazâde Tarihi'nde hükümdar için en önemli şeyin reyanın hayır duasını almak olduğunun altını çizer (Erdoğan, 2014). Bu bağlamda da çalışmada ele alınan Selim- Nâme'nin; Yavuz Sultan Selim'in, tahta çıkmadan önceki şehzadelik günlerinden başlayarak saltanat sürecindeki icraatları konusunda stratejik yönetim ve itibar yönetimi literatürüne örnek teşkil edecek nitelikte olduğu düşünülmektedir. Çalışmanın amacı; Yavuz Sultan Selim'in icraatlarını, itibar yönetimi ekseninde ele almak suretiyle yöneticilik özelliklerine değinmek ve Selim-Nâme türü aracılığıyla Halkla İlişkiler disiplininin bel kemiği olan itibar yönetiminin gerçekleştiğini ortaya koymaktır.

Selim-Nâme adıyla birçok yazar tarafından kaleme alınan eserlerde; Yavuz Sultan Selim'in babası hayattayken tahta çıkan bir padişah olması dolayısıyla babasına isyan eden bir şehzade olarak değil, imparatorluğun devamı için gerekenleri yapan bir şehzade olarak görülmesine önem verildiği görülür. Selim-Nâmeler; I. Selim'in şehzadelik döneminden başlayarak icraatlarının, zaferlerinin ve tahta çıkış sürecindeki gerçeklerin bilinmesinde bir iletişim aracıdır.

Çalışmanın örneklemini, tarih içinde birçok yazar tarafından kaleme alınan diğer Selim-Nâmelerden daha kapsamlı oluşu nedeniyle Celal-zâde Mustafa tarafından yazılan ve I. Selim'in doğumuyla başlayıp ölümüyle biten Mesâir-i Selim Hanî adlı eser oluşturmaktadır. 1494-1567 yılları arasında yaşayan Celalzâde Mustafa'nın eseri, yazarın I.Selim devrinde yaşamış olması ve dönemin olaylarına tanıklık etmesi bakımından önemlidir. Eserde yer alan bilgiler, birinci el kaynak sayılabilecek bir kişi olan Vezir Piri Paşa'dandır. Celalzâde Mustafa Çelebi; eserinde Yavuz döneminde gerçekleşen olayların imkan dahilinde yazıldığını, daha önce hiçbir padişaha nasip olmayan Acem ve Arabistan'ın fethini açık bir şekilde anlattığını, kendisinin Sultan Selim'in ihsanına nail olduğunu, ve nimete şükretmek gerektiğinden samimi bir istekle Yavuz döneminde meydana gelen hadiseleri kaleme aldığını ifade etmiştir. Celalzâde'ye göre padişahın devrinde gerçekleşen tarihi olayların sağlıklı bir şekilde kaleme alınması, bilinmesi ve yayılması gerekmektedir. Yazar; eserinde geçen konuların gerçeğe uygun olduğunu belirterek bazı bölümlerin bizzat işittiklerinden, bazılarının da konuya vakıf kişilerden aktarılanlardan yola çıkılarak yazıldığını belirtir. Kitabın gerçekliğe önem verdiğinin altını çizer ve eserde özel bir titizlik gösterdiğini dile getirir (Uğur ve Çuhadar, 1990, s. IX).

Çalışmada; betimleme yöntemi kullanılarak incelenen Selim-Nâme'de görülen "yönetici" özellikleri, Yavuz Sultan Selim ile aynı dönemde yaşayan Machiavelli'nin kaleme aldığı Prens yapıtında dile getirilen yönetici nitelikleri ortaya konularak incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde itibar yönetimine dair literatür ve edebiyatın itibar yönetimine etkisi üzerinde durulmuş; Selim-Nâme tür özellikleri ve Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkış sürecine dair bilgi verilmiştir. Ana bölümde Machiavelli'nin Prens eserinden hareketle Celalzâde Mustafa'nın kaleme aldığı eser, itibar yönetimi çerçevesinde betimlenerek değerlendirilmiştir. Disiplinler arası yaklaşımla gerçekleştirilen bu çalışma, tarih veya edebiyat alanlarına yönelik bir araştırma değil; Halkla İlişkileri alanının diğer disiplinlerle bağ kurulmak suretiyle nasıl ele alınacağını ortaya koymayı amaçlayan bir incelemedir. Sultan I.Selim'in icraatlarının ve yöneticilik özelliklerinin kaleme alındığı Selim-Nâme türündeki eserler, yönetime danışmanlık verme özelliğiyle Halkla İlişkiler alanının itibar yönetimi çerçevesinde disiplinler arası açıdan incelenebilir özelliktedir. Selim-Nâme'ler üzerine daha önce benzer bir çalışma yapılmadığından araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı ve benzer bakış açısıyla yeni çalışmalara kapı açacağı düşünülmektedir.

Yönetim Becerilerinin Temeli: İtibarı Yönetmek

Sözlük anlamı "saygınlık" (www.tdk.gov.tr) olan ve Formburn tarafından; "*kurumun tüm bileşenleriyle elde ettiği toplam değer*" (Formburn, 1996, s. 37) olarak ifade edilen itibar kavramı,

“güven” üzerine kurulu saygınlık çatısıyla marka değerini arttıran unsurların başında gelmekte ve Halkla İlişkiler faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır. Saygı görme, değerli ve güvenilir olma durumu, saygınlık ve prestij anlamında kullanılan ve Arapça bir kelime olan ve Latince “reputatus” kelimesinden gelen itibar kavramını algı temelli ele alan yaklaşım, itibarın pahalı bir değer olduğunun altını çizer.

İnsanoğlunun; değer verilme, değerli görülme ve takdir edilme arzusu, iyi bir yöneticinin neden önceliği itibarı doğru yönetme konusuna vermesi gerektiğini gösterir. Takdir edilmek suretiyle değer ve itibar kazanmak, kamuoyunun zihninde oluşan algıyla anlamlı hale gelir. Dolayısıyla da algıyı doğru yönetmek, Halkla İlişkiler çalışmanın bel kemiğini oluşturan itibar yönetiminin temel taşıdır. Bu çerçeveden bakıldığında yönetime danışmanlık eden Halkla İlişkiler, yönetim becerilerinin temelinde yatan itibar yönetimine hassasiyet gösterilerek başarılı bir yönetim gerçekleştirilebileceğini göstermektedir.

Yöneticinin; planlama, organizasyon, kumanda, eşgüdüm ve denetleme olmak üzere beş ana unsuru en iyi şekilde yerine getirmesi beklenmektedir (Bülbül, 2004, s.135). Bir amaca ulaşmak için kullanılan taktikler serisi olarak ifade edilen strateji, bir faaliyet planıdır. Bu anlamda da taktik, planlanmış bir faaliyetin nasıl uygulandığını anlatmaktadır (Erdoğan, 2014, s. 207). Yönetim, sosyal bir faaliyettir. İnsanoğlunun topluluklar halinde yaşamasıyla birlikte toplumsal yaşamın gereklerini mümkün kılmak için çeşitli düzenlemelere ve idare sistemine ihtiyaç duyulmuştur. Böylece devlet idaresi oluşmuş ve toplumlarda monarşiden cumhuriyete çeşitli yönetim biçimleri uygulanmış ve yönetim kavramının bir grup faaliyeti yani sosyal bir faaliyet olduğu kabul edilmiştir (Koçel, 2018).

Kadıbeşegil (2013), kurumsal itibarın doğru yönetilmesinin bir yaşam tarzı olduğunun altını çizer. Kurum kültür ve değerlerinin bir yaşam tarzına dönüştürülmesiyle gerçekleşen bu süreç, son derece önem taşımaktadır ve kurumun vizyon ve değerlerine ters düşmeyecek adımlar gerektirir. Dolayısıyla itibar yönetimi, önce kurum içinde başlar. “*Elle tutulamayan, gözle görülemeyen ve paha biçilemeyen değer*” (Kadıbeşegil, 2013, s. 61) olan kurumsal itibar, marka değerini arttır ve iş sonuçlarını da etkiler.

Halkla ilişkiler disiplini, “gerçek” olanı “duyurarak” tanıtır (Bilgin, 2008). İtibarı doğru yöneterek şeffaflık ve dürüstlük ilkesine bağlı kalınmak suretiyle yapılan bilgilendirme, güvenin tesis edilmesin, ve konuya dair olumlu bir bakış açısı gelişmesini sağlar. Bu süreç, Halkla İlişkiler çalışmalarının temelini oluşturur. Çalışmanın ele aldığı konu bakımından edebiyat eserinin kitle iletişim aracı olma işlevi, itibar yönetiminin gerçekleştirilmesinde önemlidir.

İtibar Yönetimi Sürecinde Edebiyatın Yeri

Halkla İlişkilerin temelinde, hedef kitleyi amaçlar doğrultusunda düşündürmek ve eyleme ikna etmek düşüncesi yer alır. İtibarı yönetme sürecinde toplumların, kitle iletişim araçları kullanılarak yönlendirildiği görüşünden hareketle geliştirilen sihirli mermi, hipodermik iğne kuramı da bu bağlamda iletişim çalışmalarının temelini oluşturur. Nedensellik anlayışına dayanan kurama göre gönderici, ileti ve alıcıyı nedensellik ilişkisine dayanarak yalıtır ve mesaj,

alıcının davranışını doğrudan etkiler. Mesaj, adeta enjeksiyonla verilen bir ilaç gibi hızlı ve doğrudan etki yapar (Yaylagül, 2010). Günümüzde kurumlar, gerek kurum içi gerekse kurum dışı iletişimde kuruma ait gazete, dergi, haber mektupları gibi basılı araçlarla hedef kitleye ulaşmaktadır. Kuram, iletilerin sorgulanmadan alınacağı esasına dayanır (Peltekoğlu, 2012). Bu noktada özellikle de “kontrol altında tutulabilirliği yüksek bir araç” olması sebebiyle edebiyat eserinin, önemli bir iletişim aracı olduğu düşünülmektedir.

Türk Edebiyatının ilk yazılı eserleri Göktürk Kitabelerinden başlayarak yazılı eserler aracılığıyla itibarı yönetmek, gelecek nesillerin yöneticilerine tarihten örneklerle yol göstermek, iyi bir devlet adamının nasıl olması gerektiğine dair bilgiler vererek nasihatlerde bulunmak amaçlanmıştır. Bu anlamda ilk örnek sayabileceğimiz Göktürk Kitabelerinde dönemin yöneticileri Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk yani hükümdar, prens ve vezir, adlarına dikilen taş kitabeler aracılığıyla kamuoyuna seslenerek kamuoyunu icraatlarıyla ilgili bilgilendirmiştir. Eski Türk devletlerinde başlayan bu gelenek, Osmanlı İmparatorluğu Döneminde de devam etmiştir.

Çalışmanın mercek altına aldığı Selim-Nâme türünde yazılan eserler de tarihte yaşanan olayları anlatmayı, gelecek kuşakları tarihteki icraatlar hakkında bilgilendirmeyi, hükümdarın başarılarını anlatmayı amaçlar. Yüzyılımızın liderlerinin de icraatları hakkında benzer şekilde edebiyat eserinden faydalanmak suretiyle itibarlarını yönettiklerine tanık olunmaktadır. Eserler aracılığıyla lider; hizmetlerinin ülkesi için ne kadar önemli, gerekli ve doğru olduğunu ispatlayarak ortaya koymaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında edebiyat eserinin de kitle iletişim araçları arasında yerini aldığı görülmektedir.

Selim-Nâme Tür Bilgisi

Selim-Nâme, I. Selim ile II. Selim'in hükümdarlık yıllarının anlatıldığı manzum, mensur veya manzum-mensur karışık yazılabilen eserlere verilen türün genel adıdır (Argunşah, 2009). Olayları kısa ve öz olarak anlatan Selim-Nâmeler, tarihi belge niteliği taşımalarının yanı sıra Yavuz Sultan Selim'in hayatı, savaşları, dönemin edebiyatı ve dili, dinî, kültürel, sosyal ve iktisadi yapısı açısından da önem taşımaktadır (Atik, 1999). Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkışı ve icraatlarına yönelik kabul, beğeni ve sultana bağlılık yaratmayı amaçlayan selim-nâmeler; nazım, nesir biçiminde veya nazım-nesir karışık olarak yazılmıştır. Eserler; Türkçe, Farsça veya Arapça kaleme alınmıştır. Selim-nâme yazarları, Sultan Selim'in yakın çevresinde sadakatle görev yapan kullarıdır ve kaleme aldıkları eserleri ile sultana karşı bağlılıklarını ortaya koymuşlardır. Selim-Nâme geleneği, II. Selim'in vefatından sonra birkaç eser dışında süreklilik göstermemiştir.

Tablo 1. Ünlü Selim-Nâmelerden Örnekler

Yazar	İçerik
İdris-i Bitlisî	Selimşah-Nâme adlı eser, Farsça yazılmıştır. Yazar, şahit olduğu olayları nakleder. İlk başta Sultan Selim'e övgünün yer aldığı eser, Selim'in vefatına kadar olan süreci anlatır.
Celalzâde Mustafa	Sultan Selim'in Trabzon Valiliği döneminden başlayarak döneminden ölümüne kadar geçen olayları sebepleriyle anlatır.
Şükri-i Bitlisî	Mesnevi tarzında yazılan eserde Sultan Selim döneminde meydana gelen olayların tasvir edildiği 24 adet minyatür de bulunmaktadır (Özbek, 2004).
Cevrî İbrahim Çelebi	4264 beyitten oluşan eser, Sultan Selim'in ölümü, dua bölümü ve telif tarihi (930/1523-24) verilerek bitirilmiştir (Atik, 2012).
Keşfi Mehmet Çelebi	kronolojik olarak Sultan II.Beyazıt'ın son dönemlerinden yola çıkar ve Sultan'ın ölümü, Sultan Selim dönemi ve Sultan Süleyman'ın tahta çıkışını anlatır Eserin ana bölümünü Sultan Selim dönemi oluşturmaktadır. Olaylar, dini bir bakış açısıyla değerlendirilir (Severcan, 1989).

Çalışmanın örnekleminde yer alan Celalzâde Mustafa Çelebi'nin eseri, I.Selim'in babası ve kardeşleriyle arasında geçen olayların sebepleri üzerinde durarak seferleri ve icraatları hakkında bilgi verir (Uğur, 2009). Eserin Türkiye'de ve yurt dışında birçok nüshası bulunmaktadır. Edebiyatımızda Türkçe yazılan Selim-Nâmelerin yazarları; İshak Çelebi, Sücûdi, Keşfi Mehmet Çelebi, Şükri-i Bitlisî, Kemal Paşazâde, Celalzâde Mustafa Çelebi, Hoca Saadettin, Muhyî ve Şîrî'dir (Argunşah, 2009).

Celalzâde Mustafa Selim-Nâme'sinin Machiavelli'nin Prens Adlı Eseri Çerçevesinde İncelenmesi

Bu bölümde; Celal-zâde Mustafa'nın yazdığı Selim-Name, itibar yönetimi aracı olarak ele alınarak incelenmiştir. Araştırmaya kaynaklık eden nüsha, The British Museum'da bulunan nüshadan yola çıkılarak Kültür Bakanlığı Yayınları'ndan basılan, Ahmet Uğur ve Mustafa Çuhadar tarafından hazırlanan kitaptır. Analizlerde, 1469-1527 tarihleri arasında yani Yavuz Sultan Selim'in hayatta olduğu yıllarda İtalya'da yaşayan düşünür Machiavelli'nin Prens eserinde yer alan "yönetici" özellikleriyle ilgi kurulmuştur. Machiavelli'nin yönetim becerileri üzerine prens üzerinden yönetici özelliklerini kaleme aldığı eserindeki yönetici profiliyle I.Selim arasında benzerlikler söz konusudur.

Yavuz Sultan Selim döneminde yaşamış dîvan katiplerinden olan, Divanda Reisü'l- Küttab ve Nişancı olarak görev yapan Celalzâde Mustafa Çelebi'nin eseri, genel olarak şekil ve içerik bilgisi verildikten sonra I.Selim'in;

- karakter özellikleri
- tahta çıkışı
- İcraatları
- Yöneticilik niteliklerine vurgu yapılmak suretiyle betimlenerek incelenmiştir.

Şekil ve içerik

Celalzâde Mustafa; Besmele ile başladığı eserin mukaddime, münacaat bölümü ve hikayelerden mürekkep başlangıcından sonra bu eseri kaleme alış sebebini açıklamıştır. Daha önce yazılmış selim-namelerden geniş kapsamlı ve hacimli olan eserin dili ağır ve sanatlıdır. Özellikle II. Beyazıt ve Şehzade Selim arasında geçen Çorlu savaşının aslını izah etmeye çalışan yazar, baba-oğul arasındaki yanlış anlaşılmaya vezirlerin sebep olduğunun altını çizer (Hatunoğlu, 1998). Çalışmanın ele aldığı itibar yönetimi penceresinde bu hususun kamuoyu nezdinde açıklanması, en önemli noktalardan biridir.

Celalzâde Mustafa Çelebi'nin eserinin tam adı; Meâsir-i Selim Hanî-Selim-Nâme'dir. Allah'a hamd edilen ve peygambere salat ile selamın yer aldığı mukaddimedeki hikayeler anlatılmış, ayet ve hadislere yer verilmiştir. Nazım nesir karışık kaleme alınan manzum tarih biçimindeki eserde, beyit nazım birimi kullanıldığı görülür. Dönemin olayları nedenleriyle anlatmakta ve padişahın kararlarının, attığı adımların ne kadar gerekli olduğunu açıklamaktadır. “*Olan hadiseler öyle yazıldı ki akıllı kimse ona neden, niçin demez*” (Uğur ve Çuhadar, 1990, s. 250). Eser, 22 ana bölüm ve hâtimedden oluşur. Bölümlerde işlenen konular ana hatlarıyla aşağıda Tablo 2'de özetlenmiştir:

Tablo 2. Celalzâde Mustafa Selim-Nâmesi'nin Bölümlerinde İşlenen Konular

1.Bölüm	Sultanın güzel huyları ve hoş sıfatları
2.Bölüm	Selim'in tahta çıkmadan önce Trabzon'da bulunduğu dönemdeki icraatları
3.Bölüm	Osmanlı askerinin ve vezirlerin durumu
4.Bölüm	Memleketin düzeni, İslam dininin kurallarının yerleşmesi hususunda hilafetin kural ve kaidelerinin tam işlemesi noktasında alınan tedbirler
5.Bölüm	Süleyman Şah'a sancak talebiyle ilgili olaylar ve Kefe sancağının verilmesiyle Trabzon'dan Kefe'ye geliş
6.Bölüm	Kırım Hanı Mengli Giray Han ile Selim'in diyalogları
7.Bölüm	Tatar topluluğuyla karşılaşma sonrasındaki olaylar, Rumeli'ye geçiş ve Akkirman'a gelinerek II.Beyazıt'ın huzuruna çıkmak için izin istenmesi
8.Bölüm	Sultan Selim'in Rumiline geçmesi sonrasında diğer şehzadelerin hareketleri, çıkan karışıklık, Şeytan Kulunun ayaklanması ve Anadolu Beylerbeyi Karagöz Paşa'nın katli, yaşanan kargaşa.
9.Bölüm	Şeytan Kulu fitnesi ve bozgunculuğunu yok etmek amacıyla veziri azam Ali Paşa'nın Anadolu'ya geçmesi ve isyancılarla yapılan mücadele
10.Bölüm	Sultan Selim'in saraya gelerek babasıyla görüşmesi
11.Bölüm	Kefe'ye gelişi
12.Bölüm	Şehzade Ahmet'in tahta çıkması için İstanbul Maltepe'ye gelinmesi ve saraydaki karışıklıklar
13.Bölüm	Şehzade Selim'in saraya 2.kez davet edilerek tahtı devralması
14.Bölüm	Sultan Selim'in Anadolu'ya geçmesi ve kardeşleriyle yaşanan olaylar
15.Bölüm	Sultan Selim'in İran seferine çıkışı, Şah İsmail ile buluşması ve Tebriz'de kazandığı zafer
16.Bölüm	Tebriz zaferinden sonra Kemah kalesine gelişi ve fethi, Türkmen ve Dulkadirli valisi Alâüddevle'nin olayları
17.Bölüm	Diyarbakır ve çevresinin fethi
18.Bölüm	Diyarbakır'ın fethi sonrasında Acem Şahının çıkardığı karışıklığın ortadan kaldırılması için Kara Han ile yapılan savaş ve kazanılan zafer
19.Bölüm	Doğuya yapılan sefer ve Mısır ile çevresinin fethi
20.Bölüm	İkbal ile Anadolu'ya dönülmesi
21.Bölüm	Celâli isyanlarına karşı alınan tedbirler
22.Bölüm	Sultanın vefatı
23.Bölüm	Eserin hâtimesi

Nazım-nesir karışık olarak yazılan eserde Şehzade Selim'in doğumuyla başlayarak ölümüne kadar Sultan Selim'in savaşları, zaferleri, karakter özellikleri ve yöneticilik nitelikleri de anlatılarak olaylar kronolojik olarak verilmiştir.

I. Selim'in Karakteristik Özellikleri

Sultan II. Beyazıt'ın oğullarından Şehzade Selim, 1470 yılında dünyaya gelmiş, Amasya'da eğitim görmüş, dedesi Fatih Sultan Mehmet'in arzusuyla İstanbul'a gelerek bir süre onun yanında kalmış ve daha sonra Trabzon valiliği görevine getirilmiştir (Yücel ve Sevim, 1991). Çok iyi bir eğitim alan, pehlivan yapılı Şehzade Selim, yeniçeri ocağına bağlılığı ile tanınmaktadır. Bu öyle bir bağlılıktır ki kendisini ilk sırada yeniçeri ocağına kaydettirmiştir (Ortaylı, 2011, s. 30). Askeri alandaki başarısının yanı sıra Türkçe ve Farsça'ya son derece hâkim olmasıyla bilinen ve meşhur; “Şirler pençe-i kahrından olurken lertzan / Beni bir gözleri ahuya

zeibun etti felek”(Koçu, 2002, s. 111) dizeleriyle tanınan I.Selim, Dîvan sahibi iyi bir şairdir. Bu dizelerden, Sultanın gücü ve kararlığının yanı sıra gönül ehli olan bir kişi olduğu da anlaşılmaktadır. Yavuz Sultan Selim; belagatıyla etkileyici ve iyi bir hatip olması, güçlü yönetici kişiliğiyle, amacına giden yoldaki engelleri ortadan kaldıran çelik gibi iradesiyle ünlenmiştir (Koçu, 2002).

I. Selim; “... *sürur ve mutluluk dairesinin kutbu, cihanı aydınlatan güneş rütbeli, dindar Müslümanların koruyucusu, tahtın sahibi ve şeriat tahtının koruyucusu, memleketler fetheden tacın incisi, hükümdarlık kitabının fihristi, âlemi süsleyen sancakları diken...*”(Uğur ve Çuhadar, 1990, s. 249) olarak tanımlanmıştır. Eylemleri ile söylemlerinin tutarlılığına, kahramanlıklarına, kararlı oluşuna dikkat çekilir. Yiğitliği ve gücüyle herkesi dize getiren bir lider profili çizilir. I.Selim’in; güçlü ve etkili bir yönetici olduğu, imparatorluğun ancak böyle bir yöneticinin eline emanet edilebileceği üzerinde durulmuştur.

Güç, “*başkalarını etkileyebilme yeteneği*” dir (Stoner, 1978, s. 226; Akt. Koçel, 2018, s. 568) ve kişinin gücü, başkalarıyla ilişki kurduğunda anlaşılır. Kendi belirlediği davranışlara başkalarını sevk edebilen, güç alanı geniş olan kişi güçlüdür. Beraberinde sorumluluk da getiren güç, bir fikir ve felsefe sistemine dayanmalıdır (Koçel, 2018). Eserde Sultan’ın karakteristik yönüyle ilgili öne çıkan bazı ifadeler Tablo 3’te örneklendirilmiştir:

Tablo 3. I. Selim’in Karakter Özelliklerine Dair Eserden Örnekler

“ <i>Yiğitlik onun fermanının kölesi, üstün zafer kurbanı idi</i> ” (s.262).
“ <i>Şanı yüce, çok gayretli bir kimse idi. Faziletlerde onun ikincisi yoktu</i> ” (s.262).
“ <i>Belagat saltanatının sultanı, fesahat tahtının hakanı idi</i> ” (s.262).
“ <i>Yaratılışı büyük, huyu temiz, yumuşak yüzlü, gül gibi gülerdi</i> ” (s.269).
“ <i>İyiliğe iyilikle karşılık verir, düşmana sertlik ve felaket gösterirdi</i> ” (s.269).
“ <i>Kapısı, sultanların sığınağı idir, ulusun ileri gelenleri hep baş eğerdi. Hakkı gözetir, ileri gelenleri korurdu</i> ” (s.264).
“ <i>Mübarek yaratılışlı, o zaman makamı cennet olan padişah; orada oturanlara arkadaş, Firdevs konağının ulu şahı, temiz yürekli, dünyanın sığınağı, güneş gibi yüksek ve tesirli sultan, mübarek kanatlı himâ (devlet) kuşu, yücelik ve saltanatın doruğu, yüksekte uçan şahin, hilafet ve izzet yuvası, erdemler ve olgunluklar tacının incisi, övgüler ve iyi hasretlerle sevinçlilerin ileri Helenleri, büyük fetihler hazinesinin anahtarı, elemli karanlık gecelerin meş’ale ve kandili, padişahlık dibacsinin ünvanı hilafet merkezi hatıralarının fihristi, bereketi umuma ait olan ‘Mutlaka sen yüce bir ahlak üzerine yaratıldın.’ kelamına mazhar olan, cennet mekan, merhum ve affolunmuş olan Sultan Selim hazretlerinin zamanıdır</i> ” (s.248) .

Kaynak: Uğur ve Çuhadar, 1990.

Hatunoğlu (1998) da I.Selim’in Selim-Nâmelerde; “mübarek yaratılışlı, güneş gibi yüksek ve etkili, temiz yürekli, dünyanın sığınağı, mübarek kanatlı hümâ kuşu, yücelik ve saltanatın doruğu, hilafet ve izzet yuvası, erdemler ve olgunluklar tacının incisi, büyük fetihler hazinesinin anahtarı, karanlık gecelerin kandili” olarak övüldüğüne değinir. I.Selim’in yöneticiliğine yansıyan kişilik özellikleri, imparatorluğun itibarlı geçmişine yakışır nitelikte bir yöneticini tarafından idare edildiğini göstermektedir.

Machiavelli (2008); soya dayalı prensliklerde devletin devamının sağlanmasının yeni bir devlet kurmaktan daha kolay olduğuna değinmiş ve bu tür devletlerde prensin sadece atalarının

düzenini bozmadan düzeni devam ettirmesi, sorunlar karşısında da rüzgara göre dümen kırması gerektiğini, böylece sistemin devam edeceğini belirtmiştir. Ona göre; ne kadar çok önlem alınırsa alınsın, prensin ele geçirdiği topraklarda yaşamaya söz konusuysa bölgedeki karışıklıklar ve isyanlar bastırılabilir. Machiavelli, bu noktada Yavuz Sultan Selim'in dedesi Fatih Sultan Mehmet'i örnek verir ve Fatih'i İstanbul'da yaşamaya karar verdiği için devleti elinde tutan bir hükümdar olarak gösterir. Hükümdar, kendi topraklarından uzak bir bölgeyi ele geçirmişse bölgedeki zayıf ülkelerin koruyuculuğunu üstlenerek güçlü ülkeleri de zayıflatma yoluna gitmelidir. Bir başka prensin güçlenmesine fırsat verilmemelidir zira bu durumda hükümdar, kendi sonunu hazırlamış olacaktır. Devleti idare edenler; cesur ve ileri görüşlü olmalıdır.

Sultan Selim; askeri dehaya ve disipline sahip olmasıyla yeniçeri üzerinde etkisi yüksek, itibarlı bir şehzadedir. Yeniçeri ocağının disiplinine son derece bağlıdır (Koçu, 2002). Güvenilirliği, cesareti, gücü ve inancıyla askerin bağlılığını, sevgi ve takdirini kazanmıştır. Adaletli oluşu, sorun çözme yetisi, krizleri doğru yönetmesinin de güvenin kazanılmasında büyük payı olduğunu söylemek yanlış olmaz. I.Selim; Sanattan anlayan, tarihini ve edebiyatını çok iyi bilen, iyi eğitilmiş, rakiplerini iyi tanıyan ve şartları doğru analiz eden bir profil çizmektedir.

Şehzade Selim'in Tahta Çıkışı

I. Selim'in başarılarla dolu şehzadelik döneminde yaşı ilerleyen ve sağlık durumu iyi olmayan II. Beyazıt, artık cihat düşüncesinden vazgeçmiş görünmektedir. II. Beyazıt'ın, veliaht olarak Şehzade Ahmet'i düşündüğü bilinmektedir. Henüz askerî bir başarı göstermediğinden Şehzade Ahmet, yeniçeri tarafından pek tercih edilmez. Bunun yanı sıra yeniçeri, Sultan Bayezid'in sağlık sorunları, etrafında çok yetenekli yardımcıların olmayışı gibi sebeplerden huzursuzdur. Şehzade Selim, bu dönemde Trabzon Sancakbeyi görevini yürütmektedir ve askeri başarıları, cesareti, yiğitliği ile yeniçerilerin sempatisini toplamıştır. Saltanatta yaşanan gelişmeleri yakından izleyen Şehzade Selim, babasıyla görüşmek istediğini anlatan mektupları da saraya göndermeye devam etmekte, sarayda bu husus rahatsızlık yaratmaktadır. 1511'de Boğdan limanlarından Kili ve Akkırman'ı aldıktan sonra Varna üzerinden Türk tarafına geçen Selim, hükümdar Bayezid'i ziyaret edeceğini bildirir. Edirne'ye ilerlemeye başlar ve devlet erkânına elçi göndererek memleketin kötü durumunu anlatır. Padişahın şüpheli gördüğü bu ziyaret sonrasında Bayezid, Edirne'den İstanbul'a döner (Uğur, 1989). Sultan Bayezid'in; 'şehzadelerinden hiçbirisini diğerine yeğleyip veliaht yapmayacağına dair bir ahidnâme imzalayarak Şehzade Selim'e vermesi, I.Selim'in daha sonra yönetimi devralması noktasında önemli bir kırılma noktasıdır (Yücel ve Sevim, 1991, s. 109).

Vezir-i Âzâm Ali Paşa'nın Şahkulu çarpışmalarında hayatının kaybetmesi ve Karaman valisi oğlu Şehnişah'ın da ölümüyle II. Beyazıt, Edirne'den İstanbul'a gelerek tahttan çekilme kararını bildirir. Bu bağlamda devlet erkânıyla yaptığı görüşmelerde Şehzade Ahmet'in tahta çıkması hususu gündeme geldiyse de buna yeniçerilerin tepkisi söz konusu olmuştur (Yücel ve Sevim, 1991). Şehzade Ahmet'i tahta çıkarmak isteyen Sultan II. Bayezid'in davetiyle Şehzade Ahmet'in İstanbul'a gelişi, yeniçeri arasında isyana sebep olmuştur. Yeniçeriler, isyanın ardından sultandan onları yönetebilecek güçte bir lider isteğinde bulunur (Jorga, 2005).

Anadolu'daki kargaşa, II. Beyazıt'ın sağlık problemi gibi sebepler, şehzadeler arasındaki taht mücadelesini arttırmıştır (Uluçay, 1954).

Sultan II. Beyazıt; bu süreçte yaşanan olaylar sonrasında Şehzade Selim'in hükümdar olma isteğini ve ordu ile devlet erkanından bazı önemli isimlerin bu isteğin yanında olduğunu görmüş, "şehzadelerden herhangi birisinin kendisine karşı çıkmadıkça öldürülmemesi" tavsiyesiyle 24 Nisan 1512'de saltanatı Yavuz Sultan Selim'e bırakmış ve Dimetoka'ya gitmek üzere yola çıkmış ancak yolda vefat etmiştir (Yücel ve Sevim, 1991, s. 110-111).

Celal-zâde Mustafa, 13.bölümde Şehzade Selim'in tahta çıkışındaki olayları ayrıntılarıyla nakletmektedir. Bu bağlamda ve kamuoyunun aydınlanması, yanlış bilinenlerin açıklığa kavuşması söz konusudur. Tahta çıkış, tüm tafsilatıyla nakledilirken ülkedeki bozguncuların yarattığı fitnenin göğe yükseldiği bir karışık ortamda Şehzade Ahmet'in bu durumun önüne geçemediği ve ülkenin emniyetinin sağlanması için askerlerin Anadolu'ya geçmesi gerektiğine dair olaylar anlatılır. Askerin başında muzaffer bir yiğit istemesi söz konusu olmuş ve Sultan II. Beyazıt, tahtı Şehzade Selim'e devretmiştir.

İdris-i Bitlisî'nin Selim-nâme'sinde de II. Beyazıt'ın tahtı Şehzade Selim'e bırakması şu şekilde nakledilmektedir: "*Padişah tahtı, hilafeti ve ülkeyi fethetmeyi takdir-i ilahi ve ordu, halk rızasına uygun olarak oğluna teslim etti.*" (Hatunoğlu, 1998, s. 69). *Hak etmesi ve babasının da uygun görmesi neticesinde padişahlığı ele alınca bütün devlet erkani, vezirler, komutanlar, alimler, kadılar ve hal ve akd erbabı gelip biat edip el öptüler.*" (Hatunoğlu, 1998, s. 68).

Kargaşanın hüküm sürdüğü dönemde I. Selim'in tahta çıkışıyla adalet ve şefkatin de tahta gelip oturduğunu ifade eden eserin, şahın devletinin daima sağlam olması duasının edildiği 13.bölümü çalışmanın ele aldığı konu bakımından önem taşımaktadır. Celalzâde Mustafa; Yavuz Sultan Selim, taht hırsıyla babasının yerine geçmek için değil; Onun arzusuyla imparatorun içinde bulunduğu şartlar gereği saltanatı devraldığı anlatılmıştır.

Celalzâde Mustafa; "*Cihanda şahlık Hak hizmeti olup, kime verirse ihsandır*"..., "*Saltanat sade f, şah da gizli incidir*" (Uğur ve Çuhadar, 1990, s. 315). sözleriyle saltanatın değer ve itibarını, Allah'ın ihsanı oluşunu ve bu nedenle de kutsal bir vazife olduğunu vurgulamış, sade f ve inci benzetmesiyle, saltanatın içinde gizli olan değerleri düşündürmek istemiştir. Yazar, Tablo 4'te yer alan ifadeleriyle Şehzade Selim'in tahta çıkmasından duyulan mutluluğu dile getirmiştir.

Tablo 4. I. Selim'in Tahta Çıkışına Dair Eserde Yer Alan Söylemlerden Örnekler

"Gelişiyile ülke mutluluk bulup, âleme adalet tohumu saçıldı. Devrinde zulümden eser yoktu" (s. 271).
"Halk, sayesinde rahat olup, herkes iktidarında kazançlıydı" (s. 271).
"Nesim rüzgarı eserek zamana rahatlık verip, şehre sevinçle nasib erişti" (s.324).
"Dünyaya parlak bir güneş doğup, baştan başa cihandan bulanıklık gitti" (s. 324).
"Çünkü cihanın ve din ehlinin ümidi sendedir" (s. 265).
"Hicretin 918/1512 yılı saferin yedisinde Pazar günü Rahman ve Rahim olan Allah halka rahmetiyle ve bismelenin fazlıyla kerim olan şah Rum tahtına geçti" (s.325).

Kaynak: Uğur ve Çuhadar, 1990.

Celalzade Mustafa, I. Selim'in tahta çıkışına mutlulukla şu şekilde tarih düşürdüğünü belirtir: “*Adlile bu mülkü dilşad eyleye Sultan Selim*”(Uğur ve Çuhadar, 1990, s. 325). Ebced hesabına göre tarih düşürme geleneğinin de bir çeşit itibar yönetimi olduğunu söyleyebiliriz. Celalzâdenin tarih düşürdüğü ifadeye; I.Selim'in adaletli bir yönetici oluşunu öne çıkarılmış ve ülkeyi mutlu edeceği belirtilmiştir. “*Dilşâd (gönlü hoş, sevinmiş)*” sözcüğü bu noktada önemlidir zira kamuoyunun gönlünde taht kuran bir hükümdarın başarısı, kalıcı olacaktır. Kamuoyunu mutlu eden, adaletli, ülkesine faydalı olacak, toplumun kalbine dokunacak bir hükümdarın tahta çıkmasından dolayı duyulan sevinç, bu tarih düşürmeyle dile getirilmiştir.

Machiavelli (2008)'ye göre bir prens; halkının durumu yani iç kaygılar ve dış kaygılar olmak üzere iki konuda kaygılanmalıdır. Bu nedenle de güçlü bir askeri yapı ve etrafında da sağlam, güvenilir dostlar olmalıdır. Ülkesinde iç karışıklıklar çıkmaması, iktidara yönelik oyunlar oynanmaması hususlarında da dikkatli olmalı; icraatlarıyla halkta hoşnutluk yaratmalıdır ki iç karışıklıklar karşısındaki en büyük güvence, halkın kabulü ve sevgisidir. Savaşmayı bırakan, eğlenceye aşırı düşkün hale gelen prensler, devleti kaybedecektir. Dolayısıyla prens, daima savaşı ve savaşa dair planlarını düşünmek zorundadır. Ayrıca prens, tarih okuyarak tarihi de iyi bilmeli; tarihten savaş stratejileri öğrenmelidir. Machiavelli prensi, iyi bir hükümdar olmanın şartının toplumu iyi tanımaktan geçtiği konusunda öğütler ve halkın gücünün devleti yıkıp yeni bir devlet kurdurebilecek olmasından kaynaklandığını anlatır. Noel Neumann (1996) da Shakespeare'in IV. Henry adlı eserinde de benzer bir yaklaşımla bir hükümdarın/veliahtın, toplumun kanaatlerini dikkate alması gerekliliğinin altının çizildiğini belirtir. Eserde IV Henry, oğlunu uyararak kanaatleri dikkate almasını öğütler.

Karakter bakımından son derece güçlü bir portre çizen, cesur bir yiğit olan I.Selim'in tahta çıkış sürecinde de onun karakteristik izlerini görmek mümkündür. İran seferine hazırlanırken Yeniçeri ocağının söz sahiplerini toplamış devlete ve vazifesine duyduğu bağlılığı dile getirmiştir.

Yavuz Sultan Selim; 1512-1520 yılları arasında hükümdarlık yapmıştır. Amacı; ülkeye karşı oluşan tehlikeleri bertaraf etmek, Anadolu ve İslam devletleri arasındaki siyasi ve coğrafi birleşmeyi tamamlamak ve dünyanın en büyük gücü olmaktır. Yavuz Sultan Selim'in hükümdarlığında birçok zafere imza atılarak özellikle Safeviler sindirilmiş, Mısır ve Suriye'nin alınmasıyla Hint ticaret yolu denetim altına alınmış, doğu ve güneydeki tehlikeler bertaraf edilmiş, tersaneler genişletilip sayıları artırılarak deniz kuvvetleri güçlendirilmiş, Kanuni Sultan Süleyman tahta çıktığında İmparatorluk; arazi, nüfus ve bütçe bakımından Avrupa'daki devletlerden daha büyük bir halde kendisine teslim edilmiştir (Afyoncu, 2016, s. 174).

Stratejik planlamayla hareket edilen bu süreçte, siyasi platformda yaşanan bazı karışıklıkları ortadan kaldırmak amacıyla yönetime geçmek üzere adım atan I. Selim'in tahta çıkışı, bir çözüm olmuştur. İtibar yönetimi konusu düşünüldüğünde, kriz dönemlerinin en hassas dönemler olduğu unutulmamalıdır. İtibarı tehdit eden bu süreçte satranç tahtasında doğru hamleler yaparak, krizi fırsata çevirerek ve böylece kamuoyunun zihninde edinilen yeri sağlamlaştırmak suretiyle itibar yönetilebilecektir.

Sultan Selim'in İcraatları

Sultan II. Beyazıt'ın son dönemindeki sağlık sorunlarına değinerek devlet erkanının yanlış stratejilerinden söz eden yazar, Şehzade Selim'in imparatorluğun duyduğu ihtiyaç nedeniyle henüz II. Beyazıt hayattayken tahta çıktığını ifade eder. Bu devir teslimin, imparatorluk için bir zaruret olduğunu anlatır. Şehzade Selim ile babası arasında yaşananlara dair fesat erbabı cahillerin fitneye başvurduğunu ancak bunların gerçeklerle ilişkisi olmadığını belirtir.

Sultan Selim, gerek şehzadelik döneminde gerekse saltanat döneminde birçok zafere imza atmıştır. Ordunun güveninin tam olduğu bir yöneticidir. Prens savaşı disiplininden başka bir amacı ve düşüncesi olmaması gerektiğini belirten Machiavelli, savaşı prense münhasır bir sanat ve görev olarak tanımlar. Bu bağlamda prensin, tarih okuyarak ve toplumu inceleyerek savaşlarda ki davranışlarını, yenilgi sebeplerini analiz etmeli, kendisinden önceki başarılı yöneticileri kendine örnek almalıdır (Machiavelli, 2008, s. 72, 74).

Machiavelli (2008)'nin de altını çizdiği gibi prens, kendine ait güçlere (ordu vb.) sahip değilse güvende olamaz ve işi kadere kalmıştır. Savaşmayı bırakan, eğlenceye aşırı düşkün hale gelen prensler, devleti kaybedecektir. Dolayısıyla prens, daima savaşı ve savaşa dair planlarını düşünmek zorundadır. Ayrıca savaş sanatından anlamayan bir hükümdar; askerden saygı göremeyecek, ordu ona güvenmeyecektir.

Yazar, Sultan Selim'in savaş ve zaferlerini tüm ayrıntılarıyla kaleme almış, aşağıda Tablo 5'te yer alan alıntılardan da anlaşılacağı üzere cesaretinden ve kahramanlıklarından övgüyle söz etmiştir:

Tablo 5. I. Selim'in İcraatlarına Dair Söylemlerden Örnekler

"Halk, sayesinde rahat olup, herkes iktidarında kazançlıydı" (s. 271).
"Keefe şehrine bir güneş doğup, cihan Onun gelişiyile aydınlandı" (s.289).
"Kemah'ın bir gün içinde fethi, adını göğe zirveye çıkardı" (s. 392).
"Padişah doğuş ve savaşa eğilirse, doğu ve batıya hükmeder" (s.309).
"Adıyla düşmanı titretirdi. Kötülere kükremiş arslandı" (s.269).
"Kudret ve şeref sancağı yükselip makam ve şevket tahtı şeref buldu. Doğu, batı, güney ve kuzey, kara, deniz ve bütün çöl dağların halkı itaat edip, emrini tuttular (s.445).
"Hükümdarlık bilgi ve sanatlarında maharetli olup, iyilik semasına yağmurlu bulut oldu" (s.275).

Kaynak: Uğur ve Çuhadar, 1990.

Eser, Acem ve Arabistan'ın fethinin de Sultan Selim'e nasip oluşunu da özel bir durum olarak anlatır. Fetihleri, Sultanın gücünü, başarısını somut olarak göstermektedir. Saltanata dair konuları gizli tutmasının da önemli olduğunu, iyi bir yöneticinin devlet sırlarını ifşa etmemesi gerektiğini ve zafere giden yolda bunun önemli bir anahtar olduğunu belirtir.

Şehzade Selim'in Trabzon valiliğinde bulunduğu yıllarda Şah İsmail ile Osmanlı arasında çatışmalar yaşanmıştır. II. Beyazıt'ın memleket işlerini daha ziyade vezirlerine bıraktığı dönemde Şah İsmail, Azerbaycan topraklarını ele geçirerek bölgedeki Türkmen hakimiyetine son vermiştir. Osmanlı vezirlerinin yanlış uygulamalarından rahatsızlık duyanlardan bazıları da Şah İsmail'e sığınmıştır. Şehzade Selim de bu durumda halkın ümitsizliğe düşerek düşmana

sığınmasından endişe etmiş ve Gürcistan'a galibiyetle neticelenen bir akın düzenlemiştir. Bu zaferin sonunda şâirler, "Yürü Sultan Selim devran senindir" diye türküler söyleyerek halkın ümidinin Şehzade Selim'de olduğunu ifade etmişlerdir (Küçükaya, 2000).

Selim, tahta çıktıktan sonra da saltanatının ilk yıllarında tahtın rakiplerini ortadan kaldırmış ve bu anlamda huzur sağlandıktan sonra Şah İsmail'e savaş açmıştır. Bunun yanı sıra Anadolu'da da çalışmalar yapılarak Şah İsmail'in Anadolu'daki müritleri tespit edilmiş ve bunlar ortadan kaldırılmıştır. Selim, bu savaşı bir çeşit gaza olarak ilan etmiştir. Böylece zafere giden yolda "gaza" teriminin yarattığı algı yönetiminden de faydalanmıştır. Ordular, 24 Ağustos 1514'te Çaldıran bölgesinde savaşır ve Anadolu'da bir dönüm noktası olarak ifade edilecek bu karşılaşma savaş, zaferle neticelenir. Zaferin sonunda Doğu Anadolu tamamıyla imparatorluk sınırlarına katılmış, yani doğudan gelebilecek saldırılar düşünülerek Anadolu koruma altına alınmış, Kürt ve Türkmen aşiretleri Osmanlı'ya bağlanmıştır. Çaldıran zaferi, ticaret yollarının kontrolünün de Osmanlı'ya geçmesi bakımından ekonomik bakımdan önem taşımakta, böylece hazineye büyük gelir sağlanmaktadır (İnalçık, 2009).

Çaldıran zaferinden sonra Memluklerin hakimiyet bölgesine girilerek zafer kazanılmıştır. 1516 yılındaki Mercidabık Savaşı'nda Osmanlı üstün gelmiş, Memlûklar yenilgiye uğramıştır. Ridaniye Savaşı'nda Osmanlı muzaffer olmuş ve Memlûk Sultanlığı 1517'de sona ermiştir. İran ve Mısır seferlerinde gösterilen başarı ve bu noktada Çaldıran, Ridaniye, Mercidabık meydan muharebelerinin zaferlerine imza atan Sultan Selim, Osmanlı İmparatorluğu tahtının otoritesini ve kudretini çok iyi bildiğinden devlet yönetiminde buna uygun adımlar atmıştır. Prens, kendini akıllı ve bedeniyle bütünüyle savaş sanatına vermeli ve sefere çıkmadığı zamanlarda da talim yapmalı, savaş alanlarının doğal yapısına hakim olabilmek adına da sıklıkla ava çıkmalıdır. Böylece ülkesini iyi tanıyarak savunma halinde doğru kararlar alabilecektir. Prens; konaklama yerinin doğru seçiminden düşmanın mevkiinin tespitine, bir şehri nasıl en iyi şekilde kuşatabileceğine, askerlerini savaş düzenine sokmaya kadar tüm detayları bilmelidir. Ayrıca prens, tarih okuyarak tarihi de iyi bilmeli; tarihten savaş stratejileri öğrenmelidir (Machiavelli, 2008). Sultan Selim, Selimnâme eserinde verilen bilgilerden anlaşıldığı gibi tüm bunları hayata geçiren bir hükümdar profili çizer.

Yavuz Sultan Selim'in Yöneticilik Özellikleri

Celâlzâde Mustafa'nın Selim-nâme eserinden edinilen bilgilere göre; Sultan Selim, vizyoner, içinde bulunduğu durumu iyi analiz eden, karar sürecinde iç ve dış çevrenin özelliklerini iyi bilen ve doğru stratejiler kuran bir yöneticidir. Selim-nâme'de de belirtildiği gibi Sultan Selim'in liderlik özellikleri, zaferleri ve krizleri çözmedeki başarıları bu özelliğin somut kanıtıdır.

Machiavelli (2008)'nin, devlet yöneticilerinin nasıl olması gerektiğine dair dile getirdiği özellikler adeta kendisiyle aynı tarihi dönemde yaşayan Yavuz Sultan Selim'in yöneticilik niteliklerini de ortaya koymaktadır. Machiavelli'ye göre talihine, kaderine az güvenen prensler, egemenliği sürdürmekte başarılı olacaktır. Kaderin cilvesiyle tahta çıkanların yükselişi kolay olmuştur ama bu hükümdarların saltanatlarını sürdürmekte güçlük çektikleri görülmüştür. Bir prensin iyi bir yönetim sürdürebilmesi için etrafındaki devlet adamlarını iyi seçmesi gerekir.

Yetenekli ve sadık yöneticileri görevlendiren prens, akıllıdır. Prens, halkın her şartta kendi yönetimine ihtiyaç duyacağı bir strateji belirlemelidir, böylece sadakat oluşturacaktır (Machiavelli, 2008, s. 37). Yavuz Sultan Selim'in tahta çıkış sürecinde de benzer bir stratejik yaklaşımla, şehzadenin kaderine ve şansına güvenerek hareket etmekten uzak davrandığı görülür.

Selim-Nâme; "*Cihan, buyruğuna boyun eğdi, yiğitler sözüne mum olurdu.... Yeryüzüne baştan başa hükmedip, cihanı farz ve nafıleye itaat ettirirdi*" (Uğur ve Çuhadar, 1990, s. 263). sözleriyle Sultan Selim'in saygı duyulan, çekinilen, disiplinli bir portre çizdiğine değinir.

"*Cesaret ve yiğitlik, padişahlara ilahi bir lütufla olup gerisi seçkin bir ders, üstün bir öne geçiştir..... Padişah dövüş ve savaşa eğitilirse doğuya ve batıya hükmeder. Padişahlar şecaatle zaferler bulup, düşmanın payı da ruhunun alınması olur. Şecaat, kendisine daima adaletle yardımcı olacak akıllı bşr vezir bulmaktır*" (Uğur ve Çuhadar, 1990, s.309-310).

Ayaklanma ve karışıklıkların yarattığı krizler karşısındaki başarılı stratejik planlamasıyla zafere ulaşan Sultan Selim, literatürde; "*Bir kuruluşun üst düzey hedeflerini tehdit eden, kuruluşun varlığını tehlikeye sokan ve kuruluşun hızla tepki göstermesinin zorunlu olduğu durumlar*" (Budak ve Budak, 1995, s. 201) olarak tanımlanan kriz sürecini her cephede başarıyla yönetmiştir. Dil, gelenek yani kültürün farklı olduğu bölgelerde gerçekleştirilen fetihlerden sonra bölgede düzeni tesis etmek, başlı başına bir yönetim becerisidir.

Selimnâme'nin de belirttiği gibi askerin bağlılığını, sevgi ve takdirini kazanmış bir yönetici olarak kararlılığı ve cesaretiyle etrafındakileri motive eden bir yönetim sergilediği görülen Sultan Selim, bir lider olarak amaçlara ulaşma yolunda davranışları yönlendirme ve çevresindekileri etkileme yeteneğine sahiptir.

Yöneticinin bireysel özellikleri, yönetim sürecinin üzerinde son derece etkilidir. "*Kişinin ihtiyaçlarını, değer yargılarını, yetenek ve psikolojik özelliklerini uyumlu bir şekilde birleştiren ve kişi için belli bir anlam ifade eden bir bütün*"(Argryris, 1962, s. 17; Akt. Koçel, 2018, s. 526) olarak tanımlanan benlik, yöneticilik özellikleri üzerinde etkin rol oynar.

Karar; bir seçim yani tercihtir. Yönetici, konu üzerinde düşündükten sonra en uygun olduğunu düşündüğü çözüm noktasında karar verir. Karar verme, yöneticiliğin temelini oluşturmaktadır. Hedefleri gerçekleştirmek üzere maddi ve beşeri kaynaklara sahip olan yönetici, kurumsal amaçları gerçekleştirecek kararları verir ve planlama sürecini başlatır. Dolayısıyla karar verme süreci ile planlama arasında yakın bir ilişki olduğu açıktır. Amaca ulaşma yolunda kaynakların en verimli şekilde kullanılmasıyla ilgili olan planlama, hem teknik hem de bilişsel ve kültürel bir olaydır (Koçel, 2018). Sultan Selim'in şehzadelik döneminden itibaren karar süreçlerini doğru yönetmesi de yönetsel başarısının göstergesidir. Sultan Selim'in diğer kademelerdeki yöneticileri seçmedeki başarısına da değinen eser; "*Eğer vezir bilgisiz ve kötü huylu olursa ülke asık yüzlü olur*" (Uğur ve Çuhadar, 1990, s. 450) ifadesiyle bunun devlet yönetimindeki önemine dikkat çeker.

Machiavelli (2008); devleti iyi yönetmeyi, tıpkı bir hastalığa doğru tanıyı koymaya benzetir. Nasıl ki ölümcül verem hastalığına doğru tanı konularak tedaviye zamanında başlandığında sağlık geri kazanılıyorsa devlet işlerinde de doğabilecek sorunlar önceden düşünülmeli, çözüm üretilmelidir. Her şeyin zamana bırakılması gibi hatalı bir nasihate uyulmamalıdır. Bu da ileri görüşlü devlet adamları sayesinde mümkün olabilmektedir.

Tablo 6. Machiavelli'nin Prens Eserinde Belirtilen Özellikler ile Celalzâde Selim-Nâmesine Göre Yavuz Sultan Selim'in Sahip Olduğu Ortak Özellikler

Soya dayalı prensliklerde devletin devamının sağlanması daha kolaydır. Bu devletlerde prensin atalarının düzenini bozmadan düzeni devam ettirmesi, sorunlar karşısında gerektiği gibi önlem alarak sistemi devam ettirmesi gerekir.
Prens, ele geçirdiği topraklarda yaşıyorsa bölgedeki karışıklıklar ve isyanlar daha kolay bastırılabilir.
Prens, bir başka prensin güçlenmesine fırsat vermemelidir.
Hükümdar/yönetici; cesur ve ileri görüşlü olmalıdır.
Prens; iç kaygılar ve dış kaygılar noktasında güçlü bir askeri yapıya sahip olmalıdır.
Ülkede iç karışıklıklar çıkmaması, iktidara yönelik oyunlar oynanmaması gibi konularda dikkatli olmalıdır. İcraatlarıyla hoşnutluk yaratmalıdır.
Savaş ve savaş planlarıyla meşgul olmalı, hiçbir zaman savaşmayı bırakmamalıdır.
Sefere çıkmadığı zamanlarda talim yapmalı, savaş alanlarının yapısına hâkim olabilmelidir.
Tarih bilgisi olmalı, tarihteki yenilgilerin sebeplerini analiz etmeli, kendisinden önceki başarıları örnek almalıdır.
Talihine / kaderine az güvenen bir yönetici olmalı, kendi stratejilerini belirlemelidir.
Etrafındaki devlet adamlarını iyi seçmelidir. Yetenekli ve sadık yöneticileri göreve getirmelidir.

Kaynak: Machiavelli, 2008.

Tablo 6'da Machiavelli'nin Prens eserinden yola çıkılarak özetlenen yönetici özellikleri, Celalzâde Mustafa'nın Selim-nâme eserine göre Yavuz Sultan Selim'de de görülmektedir. I.Selim'in icraatları, zaferleri, bu özelliklerinin uygulamaya yansıyan izleridir.

Yavuz Sultan Selim'in yönetim anlayışında da görüldüğü gibi; kurumun iyi temsil edilmesi, amaçları gerçekleştirme doğrultusunda gösterilen kararlılık ve kurumsal sadakat, yöneticinin enerjisi, başarılı bir yönetimin temeli olduğunu düşündürmektedir.

Sonuç

Yöneticinin, karar sürecinde belirlediği strateji ve cesaretli duruşu, işletmenin gelecek planları için önemlidir. Tarihimizdeki icraatları ve zaferlerinden anlaşıldığı gibi de Yavuz Sultan Selim'in yöneticilikteki üstünlüğü; Celalzâde Mustafa'nın kaleminden çıkan hayali bir üstün olma durumu değildir. Selim-nâme eseri; askeri ve teknik bilgisiyle şehzadelik döneminin gerektirdiği eğitim ve donanıma sahip olmanın karakteristik liderlik özellikleriyle uyumu neticesinde başarılı bir yönetici portresi çizdiğin vurgular. Eserde de belirtildiği gibi; teknik bilgileri ve aldığı eğitimi, bireysel yetenekleri ve kurum kültürüyle içselleştiren Sultan Selim; sistemi, siyasi ortamı, tarihini ve geleneklerini iyi bilen ve yönetici olarak Acem ve Arabistan'ın fethi, Şah İsmail sorununu çözmesi, isyanları bastırması, Mercidabık, Çaldıran, Ridaniye vb. zaferleriyle başarısını somutlaştırmıştır. Selim-nâmeden elde edilen bilgiler ile Fortune itibar bileşenler arasında yer alan yenilikçilik, yönetim kalitesi, ürün/hizmet kalitesi perspektifinde

ilgi kurulduğunda I.Selim'in icraatları değerlendirildiğinde çağdaş ve yenilikçi bir yönetim anlayışı olduğu söylenebilir.

Yavuz Sultan Selim'in kişilik özellikleriyle, Prens eserinde de altı çizilen hükümdar olmak için gereken sıfatların örtüştüğü, Celalzâde Mustafa'nın eserine göre askerin ve halkın güvenini, saygı ve sevgisini kazanmış bir hükümdar olması, icraatlarındaki istikrar ve süreklilik, sorumluluklarını yerine getirmesindeki başarısının güçlü bir lider tablosu çizdiği görülmektedir. Bu bağlamda Selim-Nâme eserinin, "neden ve nasıl" sorularının cevabını vererek dönemin siyasi sürecinde I. Selim'in icraatları hakkında detaylı bilgi verme görevini de üstlendiği söylenebilir.

Celalzâde Mustafa'nın Selim-nâmesine (Uğur ve Çuhadar, 1990) göre özetle Yavuz Sultan Selim;

- Kriz çözümünde istediği neticeye ulaşan, karar sürecini doğru yöneten güçlü bir liderdir. Anadolu'daki isyan ve kargaşa döneminde elde ettiği zaferler, Şah İsmail'i yenilgiye uğratması ve şartlar gerektirdiği için tarihimizde babası hayattayken tahta çıkan tek şehzâde olması bu konuyu örneklemektedir.
- Askerî alanda bilgili, disiplinli, rakiplerini iyi tanıyan ve başarılı bir hükümdardır. Bunun somut göstergeleri; Çaldıran, Mercidabık, Ridaniye gibi çok sayıda elde ettiği zaferlerdir. Doğudan gelebilecek saldırılar düşünülerek Anadolu'nun koruma altına alınması, Kürt ve Türkmen aşiretlerinin Osmanlı'ya bağlanması, ticaret yollarının kontrolünün Osmanlı'ya geçmesi önemlidir. Ayrıca Safevilerin sindirilmesi, Mısır ve Suriye'nin alınmasıyla Hint ticaret yolunun denetim altına girmesi, doğu ve güneydeki tehlikelerin ortadan kaldırılması gibi başarılar, iyi yöneticiliğinin örnekleri arasında yer alır. İnalçık (2009) ve Afyoncu (2016)' da da I.Selim'in başarılarına benzer biçimde değinilmiştir.
- Adaletli, güvenilir ve sevilen bir yöneticidir. Selim-nâme bu noktada; I.Selim tahta çıktığında yenilerinin mutluluğu, yazılan şiirler ve tarih düşürmelerle sevincin somutlaştırılmasını örneklemektedir.
- Tarih ve edebiyat bilgisi olan, iyi eğitim almış bir hükümdardır.

Celalzâde Mustafa'nın eserinde I.Selim; adaletli, ulu, güçlü bir yönetici profili çizmekte; tahta çıkışıyla imparatorlukta mutluluk ve adaletin hüküm sürdüğü eserde anlatılmaktadır. İcraatları üzerinden birinci ağızdan I.Selim'in liderlik özelliklerini ortaya koyan Selim-nâme; babası henüz hayatta ve saltanatta olan bir şehzadenin tahta çıkmasının yaratacağı olumsuz algının bertaraf edilmesi, Türk kültürüne, yaşam tarzına, geleneklerine ters düşecek adımlar atılmadığının gösterilmesi, ülkenin bekası için savaş ve isyanlarda kazanılan başarılar, gerek şehzadelik döneminde gerek tahta çıktıktan sonra hayata geçirilen icraatlar, bu icraatların ve zaferlerin getirdiği itibarı ortaya koyması bakımından itibar yönetimi aracı olarak değerlendirilmektedir.

Selim-nâmenin I.Selim'in; krizleri hızlı, etkili ve kalıcı biçimde çözdüğünü göstermesi, vizyoner yönünü vurgulayarak askerî alandaki başarılarını ve liderlik özelliklerini, zaferlerini anlatması, edebiyat eseri aracılığıyla itibar yönetiminin gerçekleştirilmek istendiğinin somut verileridir. Sonuç olarak; edebiyat eserinin Halkla İlişkiler aracı olarak önemli bir işlevi olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Afyoncu, E. (2016). *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu*. İstanbul: Yeditepe.
- Atik, A. (2012). Bir hulasa denemesi: Cevrî ve Selim-Nâmesi, *Divan Edebiyatı Araştırmaları*, 8, 21-36.
- Atik, K. (1999). Celalzâde Mustafa'nın Selim-Nâmesi, *Ege Üniversitesi Dergisi*, TIDXIV-17.
- Argunşah, M. (2009). Türk edebiyatında Selim-Nâmeler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(8), 31-47.
- Bilgin, L. (2008). *Halkla İlişkiler*. İstanbul: Kumsaati.
- Budak, G. ve Budak, G. (1995). *Halkla İlişkiler*. İstanbul: Beta.
- Bülbül, R. (2004). *Halkla İlişkiler*. Ankara: Nobel.
- Devellioğlu, F. (1990). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın.
- Erdoğan, İ. (2014). *Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler*. Ankara: Erk.
- Formburn, C. J.(1996). *Reputation: Realizing Value from the Corporate Image*. Boston: Massachusetts: Harvard Business School.
- Hatunoğlu, Y. (1998). *İdris-i Bitlisî Selim-Nâmesinde Doğu Anadolu'nun Fethi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- İnalcık, H. (2009). *Devlet-i Âliye*. İstanbul: İş Bankası Kültür.
- Jorga, N. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*. İstanbul: Yeditepe.
- Kadıbeşgil, S. (2013). *İtibar Yönetimi*. İstanbul: MediaCat.
- Koçel, T. (2018). *İşletme Yöneticiliği* (17. Baskı), İstanbul: Beta.
- Koçu, R.E. (2002). *Osmanlı Padişahları*. İstanbul: Doğan Egmont.
- Küçükaya, A. (2000). *Yavuz Sultan Selim'in Doğu Politikası*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Machiavelli, N. (2008). *Prens*. Leyla Tonguç Basmacı (Çev.). İstanbul: Remzi.
- Noel Neuman, E. (1998). *Kamuoyu Suskunluk Sarmalının Keşfi*. Ankara: Dost.
- Ortaylı, İ. (2011). *Defterimden Portreler*. İstanbul: Timaş.
- Özbek, Y. (2004). Şükri-i Bitlisî Selim-Nâmesi Minyatürleri, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 17(2), 151-193.
- Peltekoğlu, F. (2012). *Halkla İlişkiler Nedir*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Severcan, S (1989). Keşfi'nin Selim-Nâme'si, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 3, S.417-430.
- Uğur, A. (2009). Selimnâme. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, S.440-41.
- Uğur, A. & Çuhadar, M. (1990). *Celalzâde Mustafa Selim-Nâme*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Uluçay, Ç. (1954). Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih*, VI(9).
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları*. Ankara: Dipnot.
- Yücel, Y. ve Sevim, A. (1991). *Osmanlı Klasik Döneminin Üç Hükümdarı Fatih-Yavuz-Kanuni*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.